Ajalehes Olevik 1904. aastal ilmunud Karl Zopp'i ülevaade Põhja-Kaukaasia eesti asunduste kohta. Kazinka (Kassinka). Livoonia. Allmäe. Maruhha. Soriküla. Kazinka elu-olu ja küla mahajätmine. Allmäe asutamine. Livoonia küla asutamine. Livoonia elu-olu ja põllutöö, seltsielu. Livoonia kooliõpetajad J. Susi ja Nugis. Elu-olu Allmäe külas, maaolud, seltsielu. Eesti-Maruhha asutamine ja areng. Maruhha ja Soriküla elu-olu, põllupidamine, koolide asutamine, maaolud, elumajade ehitamise meetod. Pastor Karl Treufeld. Novorossiiski pastor Adrian Schultz (Schulz). Vladikavkazi pastor Johann Keerig. Digiteeris Andres Aule. Kirjaviis muutmata.

Olevik (nr. 10), 10. märts 1904, lk. 226–227

Kirjad.

Põhja-Kaukaasiast Patalpasinski jaoskonnast.

Põhja-Kaukaasiasse asusiwad eestlased 1870. aasta ümber elama ning elawad siin neljas wõi wiies asunduses wõi külas. Kõige esimesed asujad on palju waewa ja wiletsust kannatanud. Esimene küla olla Kassinka olnud. Kassinka asujatel olnud ehitustega esiotsa wilets lugu, elatud koobastes ja palaganide all. Ka weepuudus olnud wäga tuntaw ja teinud suuri takistusi. Wihmawett saadud küll wahel, aga pikema aja peale olnud see tarwitamiseks kõlbmata. Talwised suured tormid ja udud, mis iseäranis lagedal maal koledad on, oliwad asujatel seniajani tundmata ning tegiwad tulewiku tumedaks. Kõige selle juurde asus harjumata kliimas weel haigus, mis noori ja wanemaid mullapõue wiis. Ka ei olnud maade rajad kindlad. Nii mitmetel puudus leib perekonna ülespidamiseks; oli tarwis teenistuse läbi midagi muretseda. Asujad oliwad üks ühest kohast, teine teisest, üks tõmbas, teine seisatas; üks tahtis edasi, teine tagasi, nõnda et siinsed eestlased esialgul oma eluga kindlat hakatust ei saanud teha. Sellepeale oli wäljatuldud, et päris head kätte saada, aga et Kassinkas midagi sellest ei leitud, mida otsima oli tuldud, siis oli tarwis weel edasi minna ja nõnda jäi Kassinkasse eestlasi üsna wähe järele.

Sel ajal ei olnud eestlased üksi need, kes Kaukaasias enesele paremat elujärge lootsiwad walmistada. Ühed sel ajal siia asujatest oliwad wäike-wenelased ehk „kahulid,"[1] nagu neid siin nimetatakse, kes siin peaaegu igalpool eestlastega weel praegugi kurjaste wõitlewad. Need ilmusiwad Kassinkasse, saiwad enamuse ja eestlased pidiwad sealt lahkuma.

Jurjewi poolt tulnud asujad heitsiwad ühte nõuusse, tuliwad Urupi jõe äärde (Kubani haru), kust nad omale küla tarwis maad ostsiwad, ning asutasiwad siia küla, nimega Liwenthal (hiljem Liwoonia), mida ka Urupi külaks nimetatakse. See on ainukene küla, kus ostetud maa omanikud asuwad. Ka Liwoonia küla meestel oli hakatus muidugi raske, aga et nende hulgas ka oma jagu selgema silmaringiga mehi oli, kes oma südiduse ja hoolega teistele eeskujuks

[1] Ukrainlased. „Kahul" tuleb arvatavasti venekeelsest sõnast хохол. A.A. märkus.

oliwad, siis tõusis küla nagu maa seest üles. Praegu on Liwoonia küla oma elumajade ja põllutöö-masinate poolest hästi korras ja waimuelu poolest hästi edenenud. Et küla hingede arw suuremaks kaswis ja maa kitsaks jäi, siis osteti naabrusest maad juurde, ja selle maa peal asub nüüd teine küla, wanast tükk maad eemal.

Mõlemates külades kokku on umbes sada peret, kes ühe wallawalitsuse all on. Wallawanem walitakse niisama, nagu Eestiski. Külas on wallamaja, mille katusele suur tunnikell on üles pandud, mis külaelanikkudele iga tunni lõppu walju healega teatab. Koguni isemoodi uudis on külatänawas öösiti tunnikella löömist kuulda. Kella olla hr. Raidt külale kinkinud. Õiged tänawad, kaunis nägusad rohuaiad, uulitsate ääres mitmesugused lõunapoolsemate maade ilupuud, roheliseks wärwitud plekk- wõi punased telliskiwi-katused annawad külale kaunis toreda wäljanägemise, nii et siin seisatades eestlase töötublidus hästi silma paistab, nagu kuskil mujal „armulise” rohuaias . . . Elumajad on enamiste sawi plonnidest ehitatud ja ruumid nendes otstarbekohaselt ära jaotatud. Nagu näha, peetakse puhtuse eest kauniste hoolt. Igal majal on oma rohuaed wiljapuudega ja mõned külaelanikud kannawad wiljapuude eest päris isalikult hoolt. Ka roosid ja wäänkaswud ilustawad suwisel ajal ümbrust. Aedades kaswawad õunapuud, kirsid, ploomid, aprikoosid, marjapõesad ja mitmed muud põhjapool tundmata puud. Ka wiinapuid kaswatatakse siin, mille jaoks ise aed on, kus kõigel külal oma osa on. Wiinapuude all olla sada dess. maad. Ümberringi on aed tehtud, et loomad kallale ei peaseks. Mõnel peremehel olla kaks kuni kolm tuhat wiinapuud, mis õnnistuseaastal oma jagu saaki anda. Nendest aedadest ei osata suurem osa külaelanikka suuremat kasu saada. Kaubale wiidawat marjawiina üsna wähe; mitmed tarwitada saagi ise ära ja elada nagu isa Noa, kui ta põllumeheks sai, mispärast mitmel juba jõuluks oma tagawara otsa saada, aga olla ka neid, kellel tagawara wiiskuus aastat seista. Minewal talwel olla külm wiinapuud ära rikkunud, nii et neid praegu üsna wähe järel olla. Talwel enne seda olla mõned oma puud kinni matnud, kuna teised seda tegemata jätnud. Kinni-maetud puud olla järgmisel aastal wähem saaki annud, mispärast siis kõik puud lahti jäeti.

Põllutööd tehakse siin enamiste uuemate nõuete järele ja masinatega. Suur sahk, kaks wõi enam paari härgi wõi hobuseid ees, tõmbab maale waod sisse, külwaja käib masinaga kündja järel, äke weab seemne mulla sisse ja see on kõik. Kui parajal mõedul wihma ja päikesepaistet on, wõib wili kaswada. Sõnnikuwedu, maakordamist, kraawide puhastamist ja kiwide korjamist siin ei tunta. Põllumaa peab aasta kolme tarwitamise järele niisama kaua seisma, rohkem kündes wõtab purjakas wõimust. Söödimaa seisab esiti karja käia, siis on ta heinamaaks ja tuleb jälle kündmise alla. Hein niidetakse masinatega ja riisutakse loorehadega kokku. Igalühel on oma niidumasinad, mõnel ka kaks-kolmgi. Masinatest on pruugitawamad „Makkormik” „Jounsdorff”, „Milwauke” ja „Osporn”. Siinsete wabrikuagentide käest ostes maksetakse masinate eest 100 kuni 135 rbl. Mõnes kohas olla ka niisuguseid masinaid, millega härjad töötada; eestlastel neid ei ole. Loorehad on seppade töö, wabrikurehasid siin ei tarwitada. Masinatega töötades on heinatöö lustiasi, ainult kuhjade tegemine on raskem. Üleüldse on töötegu Kaukaasias kergem, kui Eestis; ka rehed peksetakse masinate abil, kuna rehetubagi ei ole. Külas on

igal peremehel oma jagu põllutöö-masinaid; ka isesidujaid lõikuse-masinaid on kaunis hulk.

Liiwoonia küla wõib jõukamate hulka lugeda. Tal on ka oma palwemaja ehk kirik, oreli ja kirikukellaga, peale selle kool, kooliõpetaja elu-ruumid ning magasi-aidad. Kooliõp. J. Susi ajal oli õpetus heal järjel ja see kooli oli üks parematest Kaukaasias. Ka pasunakoor oli siis wäsimatalt tegew külaelanikka rõõmustamas. Hr. Susi lahkumisest saadik, kes Armawiri kaheklassilise ministeeriumikooli juhatajaks läks, töötada kooliõp. hr. Nugis niisamasuguse elawuse ja tublidusega. Kirikuõpetajaid Liiwoonias ei ole; ennem käis hr. K. Treufeld Wladikawkaasist igas eestlaste ja sakslaste asunduses. Tema surmast saadik on kirikuõpetaja walimine weel pooleli ja kogudused jaotamata. Liwoonia pidi Noworossiiski kirikuõp. Schulzi alla saama, seda küla ei soowida; nüüd on weel teadmata, missuguse koguduse hulka küla saab. Kahjuks peab aga ka tunnistama, et elanikkude keskel üksmeelt ja rahu wähe leidub. Mitmed elanikud on oma kohad wenelastele ära müünud, kes eestlaste keskel külas elawad ning ühiseid kohuseid eestlastega ei taha täita, millepärast järelejääjatel eestlastel palju tüli ning pahandust on. Ka muidu kuuldub, et ühise kasu eest wõitlemine leige olla. Ajalehti loetawat külas kaunis rohkesti.

Olevik (nr. 11), 17. märts 1904, lk. 251

II.

Need Eesti asujad, kes Kassinkasse oliwad jäänud, wõitlesiwad seal kahulite ja tatarlastega, kes nendele kõiksugu raskusi tegiwad. Ka Wene keele mitteoskamine sünnitas suuri raskusi, kuna asujad wiletsate eestwõtjate läbi palju pidiwad kannatama. Nagu ju nimetatud, tegi ka weepuudus elu raskeks. Wett olnud hallikates küll, aga räägitakse, et tatarlased hallikad willatortidega ja mullaga kinni matnud, niiet wee- ja küttematerjali puudus elanikud siit minema ajas. Paljud läksiwad üle mäe, ettepoole raudtee äärde, Allmäe külasse ja asutasiwad sinna uue küla, kus elu esiotsa nõndasama waewaline ja wilets oli. Et aga maa esialgselt head wilja kandis, siis paranes elujärg ja mõned saiwad lühikese ajaga kaunis jõuukaks. Pärast tuliwad ikalduseajad ja mitmed pidiwad kahjuga selle käest andma, mis töö ja hoolega oli korjatud. Maa oli kroonu oma ja selle eest nõuti maksu, ehitused nõudsiwad oma jagu kulu, weesaak oli puuduline, sissetulek oli waene, aga wäljaminek sellewastu suur küllalt. Wiimaks olla, nagu räägitakse, kerge maawärisemise läbi maa sedawõrd põrunud, et hallikas kaunis rohkesti wett hakkas andma, nii et praegu ühest hallikast terwe külale wett saab. Jõge ega järwe ligidal ei ole; wihma ajal kewadel korjub waljale lohkudesse niipalju wett, et loomade tarwituseks mõneks ajaks ulatab. Käesolewal ajal on hooned enamiste plekk-katustega kaetud, millede pealt wesi rennide abil weeanumatesse kogutakse ja sealt tarwitatakse. Ehituste poolest on Allmäe küla Liwooniast taga. Alles wiimasel ajal on elanikud ehituste peale suuremat rõhku püüdnud panna. Ka aiapidamine on weel lapsekingades. Wiinapuid siin ei kaswatada; ka õunapuid on weel wähe. Põllutööd tehakse nõndasama kui igalpool Kaukaasias ja ka siin

töötawad masinad. Puhtuse poolest seisab Allmäe Liwooniast taga. Ka waimuelus on puudust märgata ja leigust leida, mis osalt sellest tuleb, et kooliõpetajaid, kes rahwa juhatajad peaksiwad olema, tihti on wahetatud, nii et nende töö rahwa juures weel soowitud kõrgusele ei ole jõudnud. Esimene, kes Allmäel waimupõllul wagusi ajas, oli hr. K. Nõmm. Tema järeltulejatest on mitmed kaunis osawaste ja suure südidusega sellel põllul töötanud.

Koolimaja on siin kirikuruumidega ühes; kooliõpetaja peab ühtlasi ka köstri kohuseid täitma. Ruumid jätawad palju soowida, kuna kirikus mitmed tarwitused koguduse armastusest head tunnistust annawad, nagu: altar Jeesuse ristiga, pildid, kroonlühter, kaunis harmoonium ja kirikukell. Kirikukassas olla ligi tuhat rubla seismas. Kirikuõpetaja J. Keerig elab Wladikawkaasis, kust ta aastas korda kolm kiriklikkude talituste pärast siin käib.

See küla on elanikkude poolest üks suurematest, umbes paarisaja perega. Põllumaa kipub kasinaks jääma.

Maa on kroonu oma ja lahus teda tarwitada ei saa, sest et ta terwe küla ühine omandus on. Niisugune ühine maatarwitamine on siin Põhja-Kaukaasias igas külas maksew, olgu elanikud wenelased, eestlased wõi muulased. Igakord enne tarwitamist jagatakse maa elanikkude paljuse järele ära.

Seda toimetatakse natuke paremine, kui Pihkwa kub. hingemaa juures, kus osad liig kitsad on, mis maatarwitamise juures raskusi sünnitab. Siinsed maatükid on enamiste sada 7. jalalist sülda pikad ja 25 wõi 50 sülda laiad. Harwa on kitsamaid kui 10 sülda laiu osatükkisi.

Küla walitsuse- kui ka kooli ülespidamisekulud kannab küla. Ennem olnud kooli juures eeskujulik mesipuuaed, mille eest selleaegne kooliõpetaja wäsimata hoolt on kannud, kuna wiimase kooliõpetaja ajal aed hooletusesse on jäänud.

Ajalehti loetawad Allmäel kaunis rohkel arwul, enamiste nädalalehti ja umbes 50. eksem. Räägitakse, et enamus Walguse, Uue Aja ja Risti r. lehe käes olla. Kui palju sellest tõsi on, ei wõi ma teada.

Pasunakoor on, aga ei ole juhatajat, kes südidusega mängu eest hoolt kannaks, kuna laulukoor üsna puudub. Seltsielu ja sündsa meelelahutuse puudusel tuleb nooremate keskel nii mõndagi hea kombe wastast ette. Peaks kool ja rahwas rohkem käsi-käes käima, siis ehk kaoksiwad ka mustad warjud.

Warandusliseset küljest on elanikud kodumaalastest ees, osalt sellepärast, et maamaksud wäiksemad on, kui kodumaal, kus mitmed sajad ja tuhanded koha osturahaks peab maksetama, mida siinne elanik põllutöömasinate muretsemiseks ja oma elamise peale wõib tarwitada. Maa kannab ka paremat wilja, kui kodumaal ning peetakse hea jagu loomi, milledest oma jagu sissetulekut on.

Allmäe küla on Wladikawkasi raudtee Barsuki waksalist 7 wersta eemal ja raudteed mööda käiwad kaugemalt ülesostjad ja kaupmehed tihti külasse, kuhu nad kaupade eest raha jätawad.

Külas on tuuleweski, paar poodi, ka õllepoed ei puudu, kuna „monopol" wersta wiis eemal asub. — Üksmeel, wennastus ja armastus on ka siin haruldased ning igaüks ajab oma asju nõnda, nagu ta oma isikliku kasule kõige paremaks peab. Minewal suwel tuli siia paarkümmend peret hiidlasi maad saama, mida nad ka tõesti oleks saanud, kui asja õieti oleks aetud. Hiidlased ei tahtnud teisi eestlasi eneste seltsi wõtta, waid ootasiwad Hiiumaalt omale paljuid perekondasi järele, kes aga ei tulnud ja ka oma nimekirjasi ei saatnud. Allmäe, Maruho ja Sori küladest tegiwad umbes 70 perekonda oma kirjad, milledes nad maad palusiwad, walmis ja andsiwad nad asja eestwõtja ehk usaldusemehe kätte, kes hiidlaste nõuu peale nende äraandmisega wiiwitas ja nad maaülemale alles peale Jakobipäewa kätte wiis. Siis saadawal-olew maa on Allmäe küla piiril ja Keiserliku sugukonna omandus, umbes 2000 dessatini suur ja sinna nõueti sada peret. Maa on hea ja oleks pikema aja peale rendile antud, umbes 3 rubla eest des. Tingimised oliwad head, aga keegi karjapidaja (tar[?]ritsan), kes eestlaste nõuust kuulda oli saanud, olla eestlastele ette jõudnud ja maa seitsme aasta peale ära rentinud. Mõned hiidlased pöördunud kodu poole tagasi, teised jäänud külasse, mõned lubanud ära Siberisse rännata. Et nad kodust ilma kindla põhjata ja asjatundmata eestwõtjate kihutusel wälja oliwad rännanud, siis oli nende elujärg wilets.

Kassinkast laialiminejad oliwad suuremalt jaolt metsa- ja weeotsijad. Seda leidsiwad nad Kaukaasiast. Üle sajawiiekümne pere asusiwad Maruho jõe äärde (Kubani j. haru, mis mägedest alla jookseb), wastu Kaukasuse mägede harja. Seal oli metsa, mitmed jõed ja ojad. Mis siin wiga elada! Nagu kullamaal Kalifornias ka oma wead on, nii ka Maruhos. Kewadel tuli wihmaaeg, suwel oliwad mägede ligiduse pärast rasked wihmasajud. Põlluharimine oli küngaste ja kuristikkude pärast hirmus waewane, iseäranis esiotsa, mil niisugust maad ei osatud harida, ja mis maha tehti, selle rikus rahe ja liig wihm ära. Wett küllalt juua, ka puid tuletegemiseks, kuid süüa liig wähe. Sellepärast rändasiwad need, kellel weel wähegi jõudu oli, ka siit ära; äraminejad on wäga mitmele poole laiali läinud ja teadmata on, kuhu keegi elama asus.

Olevik (nr. 12), 24. märts 1904, lk. 275–276

III.

Kõige wiletsamaid peresid jäi siia umbes paarkümmend järele. Juba alguses tehti see wiga, et kahte kohta, mis wersta kuus üksteisest kaugel oliwad, asuti. Et mõlema asundusesse elanikka wähe jäi, siis määrati nendele üks külawalitsus. Et küla elanikud enesele sündsaid juhatajaid ei osanud walida, see mõjus siis ka nende pärastise elu kohta halwaste.

Maruhosse asujad tuliwad mägedest head otsima, aga wõeti siin rahe ja wihmaga wastu. Sel põhjusel nihkusiwa nad oma esimesest asukohast wersta kolm alamale. Mõned uued Eestist juurdetulejad suurendasiwad külaelanikkude arwu, nii et neid juba umbes 25 peret sai. Umbes niisamapalju oli ka Sori külas. Nagu juba alguses nimetasin, käisiwad kahulid eestlaste järele; ka

Maruhosse, kus hästi metsa oli, tuli neid esimeste ligidale, kus nad esiotsa wennalikult üksteise kõrwal elasiwad. Üks kahul soowitas ja palus eestlasi oma isa wastu wõtta, teine wenda, kolmas weel kedagi head meest ja kõik soowid leidsiwad eestlaste poolt täitmist. Aga niipea kui kahulid 30 peret sai, siis oli sõprus otsas. 30. Kahuli perele anti ka küla õigus ja walitsus, ning et maa rajad määramata oliwad, wõtsiwad need oma tuttawaid niipalju juurde, et neid umbes 200 peret sai, kes külaelanikkudeks sisse kirjutati, kuna aga eestlaste sissekirjutamine juurdetulejate pärast wäiksem oli. Tuliwad maamõetjad ja leidsiwad, et kahulid juba rohkem oli, kui et maad kõigile oleks ulatanud ja eestlaste kui wähemuse sissekirjutamine pandi täitsa seisma. Mõned hiljem juurdetulejad jäiwad ilma sissekirjutamata ja elawad praegugi weel passi peal. Mõned wõtsiwad endid Stawroopoli linna kodanikkude nimekirja üles, kuna mitmed siin sündinud ja kaswanud mehed Eestimaalt passi saawad ja sinna maksusi maksawad. Ka neid on, kes teiste läbi siia on sisse kirjutatud, aga kes tänapäewani siia ei ole tulnud. Nõnda on lugu Maruhos ja Sori külas (Хуссъ Карданикъ). Põllutöö poolest on elanikkude elu 1870. aastast saadik, mil küla on asutatud, üsna wähe edasi jõudnud. Et kahulid palju tuli, jäi eestlastele maad üsna weidi. Kõigi kuristikkudega kokku tuleb iga pere peale natukene üle kolme dessatini, ja sedagi on wõimata igast kohast harida. Esiotsa muretsesiwad elanikud wäljastpoolt teenistusega endale ülespidamist: küll söekaewandustes, hõbeda-wabrikus ja kus aga kellelgi wõimalik oli teenistust leida. Alles wiimasel ajal olla mõned ka põlluharimisega hakatust teinud, mis esite kaunis head saaki annud, kuna wiimastel aastatel rahe ja wihma pärast palju ikaldusi on olnud, nagu minewal suwel, kus rahe wilja kahel korral nii puruks lõi, et ka põhku ja heina kätte ei saadud. Mägede ligiduse pärast on rahesajud liig rängad ja sagedad, on madalamal natuke soojem õhk, siis on ka warsti rahet karta. Sellepärast ei ole põllupidamisest üleüldiselt suurt kasu loota ja elanikud on suuremat rõhk karjapidamise peale pannud, mis ka weel eeskujulises järjes ei ole. Loomade-katk ja sagedad wargused tatarlaste poolt on elanikkudele lõpmata kahju teinud. Suuremal mõedul karjapidamist takistab wähene karjamaa. Igal aastal peawad elanikud karjamaad rentima, nii et küla rahast renditud karjamaa eest kümne aasta jooksul üle 2000. rbl. on wälja antud. Suurem summa on heina- ja põllumaa eest renti makstud. Maad sai esiotsa kasakate stanitsade käest kaunis rahuloldawate hindadega rentida. Nende stanitsade rajad on silma mõedu järele aetud ja nende elanikud ei tarwitanud kõike ära. Wiimasel ajal on ka stanitsade elanikkude arw kaswanud, niiet sealt edaspidi rentida ei saa. Nagu eemal nimetasin, jätab karjapidamine palju soowida, et tast suuremat kasu saada. Koorelahutajaid siin ei ole. Käsitsi hapust koorest tehtud wõi läheb müügile. Ülesostja teeb sügisel kauba eestulewa aasta peale ja kontrahti ehk nagu siinses segakeeles öeldakse „условія", mille järele iga kaubaosanik on kohustatud teatawa hinna eest (20 kop. nael) üksi temale müüma; leitakse kedagi, kes rohkem hinda maksab, siis ei tohi wiimasele müüa. Tehtakse seda siiski ja tuleb niisugune tegu awalikuks, siis maksab müüja iga naela eest wiis rubla trahwi. Eestlaste auuks peaks ütlema, et nad wõid ka käsitsi paremine oskawad walmistada, kui nende naabrid, nii et ka wenelased eestlaste wõist, mis puhtuse ja hea maitse poolest teiste omast hästi ees on, rohkem lugu peawad.

Mõlemad külad oliwad siin kaua ilma koolita. Alles 1902. aastal asutati kroonu kulul kumbagi Eesti külasse ministeeriumikool, mis teises külas weel praegugi üürikorteris asub, sest et kooli ruumid alles ehitusel on. Loodetakse, et kroonu ka ehitamise jaoks abi annab, nagu Sori külas, kus kroonu oma abiga ehituse aitsa lõpetada. Koolimaja ehitamisel on see küla hästi ühel meelel olnud ja wäikse elanikkude arwu kohta on palju waewa nähtud ja kulu kantud, sest ehitamine on siin palju raskem, kui seal, kus puumaterjali kerge on saada. Iseäranis on lauad siin wäga kallid; näituseks maksab siin 1 arshin pikk ja 6 wersokki lai 1. wersoki paksune laud 12 kuni 15 kop., kuna 10. arsina pikune 150 kop. maksab. Mägedes olla päratu jämedaid puid, iseäranis kuuskesi ja mändi, mida igast kohast aga wõimata on kätte saada; ainult jõgesid mööda lastakse palkisid ükshaawal ehk lahtiselt alla, mis siin iseäranis hädaohtlik töö on ja iga aasta ohwrid nõuab, sest jõed on madalad, kiwa täis ja jooksewad wäga kiiresti. Ainult jõgede ligidalt mägedes olla wõimalik puid wõi palkisid kätte saada ja alla ujutada, kuna kaugemalt neid keegi kätte ei saa. Sagedaste lastawat palgid wäga kõrgelt kaljult alla jõkke kukkuda, kust neid siis niisugusesse kohta ujutatawat, kus neid saagida wõib ja hobustega ära wedada.

Kui meie mõne pilgu rahwa sisemise elusse heidame, siis peab tunnistama, et asunikud rohkem oma jalal seisawad, kui sündimisekohal, Eestis. Harwa tuleb seda ette, et mõni mees oma maksudega toime ei saa. Weel wähem on niihästi eestlaste kui ka wenelaste seas oksjoni-pidamist kuulda. Kehwale wõlglasele antakse aega ja ajajooksul tasub ta kõik auusaste ära, kuna oksjonipidamine kehwa weel kehwemaks ehk täitsa maksuwõimetuks teeb. Nii mõnigi wallaametnik kodumaal wõiks Maruho kogudust maksude-asjus omale eeskujuks wõtta. Minu ütelus käib liikude abil ja partei-õhinal walitute kohta, kuna ma tean, et kodumaal selgema silmaringiga rahwa paremad pojad oma kohuseid otse isaliku meelega täidawad . . .

Kohtuskäimist tuleb ka siin ette, aga mitte liialt ja tüli põhjus on siin enamiste kõlbmata sõnad, nagu wähe haritud inimesed neid kergesti tarwitawad. Et siin igaüks omaga püüab läbi ajada, siis on wõlguwõtmist wähe ja raha pärast kohtukäimist ja petmist ning wõla ärasalgamist weel wähem. Sissetulekud on siin wähemad kui mujal, aga siiski ei jääda teiste abi peale lootma.

Mõlemad kõne all olewad külad on wäikesed, kumbagis umbes 30 peret. Noore rahwa wähesuse pärast ei ole laulukoori ega ka näitemängude etendamise eest hoolt kantud. Noored inimesed on kaunis kombelikud ja wiisakad.

Siin walitseb niisugune kord: Maa on kroonu oma ja külale tarwitada antud, ilma krunti panemata ehk jagamata. Külaelanikud jagawad siis ise maad sellejärele, kuipalju kuskil meeste-hingesi on. Saab poiss 16. aastaseks, siis on tal maa saamiseks õigus ja küla koosolekutel healeõigus. Ta wõib siis omale toa aset nõuda ja küla on kohustatud talle seda andma. Saab noormees toaaseme, siis on tarwis ehitused käsile wõtta ja abielusse astuda. Niisugustel elamisetingimistel astuwad noored inimesed hästi warem abielusse, kui Eestis. Eestlaste juures tuleb enne wäeteenistuse-kohuste täitmist abielusse astumist harwa ette, seda sagedamine aga wenelaste juures, kus nekrutid naise kahe, mõnikord ka kolme lapsega kodu jätawad.

Elumajad ehitatakse siin 2 wersokki paksudest sinari-puust[2] saetud plankidest ehk plaakadest. Elumajad on enamiste ühe toa ja käsikambriga, kuna toa ette postidest suur koridor tehakse. Seinad raiutakse kaewurakete moodi nurkadega. Sammalt ei ole siin saada. On seinad ülewal, siis määriwad naised nad seest ja wäljast ühe wersoki paksuselt sawiga üle, nii et kõik lõhed kinni saawad. Pärast tehakse seinad siis lubja wõi walge kiwiga walgeks. Seinte kõrgus on 3½—4 ars. Wäljast waadates tuletawad need elumajad wäikewenelaste elumajasid, nõndanimetatud хата meelde. Suitsutubasid ei ole, waid igal majal on korsten. Lautasid ja tallisid on siin wähe. Loomad peetakse enamiste aedades ja kuurides, mis siin postidest wõi teiwastest tehakse ja peente witsadega ära punutakse. Niisugune kuur on nagu witsadest korw ja näeb kaunis tore wälja. Ka aiad tehakse niisama. Et okaspuid ei ole, siis pannakse teibad lehtpuust, mis kaua ei kesta. Igal perel on oma ait, mis sinariplankidest on tehtud. Mõni ait on nii pisukene, et ta paarist-kümnest tsetwertist wiljast täis saab. Metsades kaswawad kõik lehtpuud, mis Eestiski. Peale nende on siin sinaripuud, mis kõige tugevamad on. Neid on kaks seltsi, üks pruun ja teine walge. Iseäralisi soojamaa puude seltsisi ei ole põhjapool mägedes leida. Pirnipuud kaswawad metsas, mõnes kohas sada ja enamgi, mis õnnistuse-aastal kaunist saaki annawad. Elanikud korjawad sügisel pirnisi, kuiwatawad ja müüwad ning wahetawad neid wilja wastu kaugemale, kus metsa ei ole. Pirniwoorid käiwad sügisel sagedaste paarsada wersta kaugel, nagu Peipsi äärsed sibulawoorid. Pirnipuud maha raiuda olla walitsuse poolt keelatud ja trahwitawat süüdlast 25 rublaga. Lõpetan seekord, kodumaale kosumist ja tuttawatele terwist soowides. Tulewikus ehk weel siinsetest oludest. Adress kõiksugu kirjadele mõlema külasse on: Кубанская обл., чер. Баталпашинское почт.отд., Марухо Эстонское и Хуссъ карданикъ.

K. Zopp

[2] Idaplaatan (vene k. чинара). A.A. märkus.

TEKSTIS MAINITUD KOHTI

Allmäe, küla (село Подгорное: Venemaal Stavropoli krais)
Armawir, linn (Armavir / Армавир: Krasnodari krais)
Barsuki waksal (Kian / Киан: raudteejaam Stavropoli krais u. 6 km Allmäe külast loodes).
Kassinka, küla (Kazinka / Казинка: Stavropoli krais Allmäe küla lähedal)
Liiwoonia, asundus, vt. **Liwonia**
Liwenthal, asundus, vt. **Liwonia**
Liwonia, asundus (Novourupskoje / Новоурупское ehk endine Livoonia / Ливонское: Krasnodari krais)
Maruho, jõgi (Maruhha / Маруха: Stavropoli kubermangus, praeguses Karatšai-Tšerkessias)
Maruho, küla (Maruhha / Маруха: Stavropoli kubermangus, praeguses Karatšai-Tšerkessias)
Noworosiisk, linn (Novorossiisk / Новороссийск: Krasnodari krais)
Sori küla (Soriküla ehk Hussõ-Kardonik / Хуса-Кардоник: Stavropoli kubermangus, praeguses Karatšai-Tšerkessias)
Patalpasinsk (Tšerkessk / Черкесск; vanasti Batalpašinsk / Баталпашинская станица: Kubani oblastis, praeguses Karatšai-Tšerkessias)
Urupi jõe Kubani haru
Urup, asundus, vt. **Liwonia**
Wladikawkaas ehk **Wladikawkas**, linn (Vladikavkaz / Владикавказ: praeguses Põhja-Osseetias)
Баталпашинское почт.отд., vt. **Patalpasinsk**
Марухо Эстонское, asundus, vt. **Maruho**
Хуссъ Карданикъ, küla, vt. **Sori küla**